

dcerky opatřiti atd. Z kteréhož přečtení (připojuje Žerotín) jsme vyrozuměli mohli, že ten list jest velmi spletený a že ani dílčím listem, ani smlouvou, ani erbanunkem nemůže právě nazván býti, poněvadž to všecko v hromadu smíšeno jest, a každéhoňáký kus do něho vpleteno.“ V dalším se praví, „že ani listem dílčím, ani spolkem, ani smlouvou“ nemůže tento list býti nazván.¹¹²⁾

Obyčejně v těchto úmluvách odsouváno dědické právo žen do pozadí. Jako příklad může nám posloužiti úmluva z konce 15. stol., v níž se praví: „Pakli by kmen a rod muoj mužské h e p o h l a v í zšel, tehdy ta zboží svrchupsaná mají zuostati při kmenu a rodu svrchupsaného pana V. z P.“ Stejným způsobem se zavazuje i druhá strana.¹¹³⁾

Část IV.

§ 11. Nabytí dědictví.

O nabytí dědictví od dědice v českém právu v pravém slova smyslu ve starší době nelze mluvit. Nedílný toho, co nabyt, nabýval právně již za života i pro své nedílné dědice. Vyplývá to z pojmu společenství statků. Bylo-li v deskách zemských zapsáno „i jeho dědicům“, nabývali tímto zapsáním právně majetku i dědici. Oni tu podle terminologie Všehrda „dělili“ již za života nedílného.¹⁾ Nenabývali však držby a užívání. Smrtí zůstavitelovou odpadá tato překážka. Také pro naše právo platí zásada „le mort saisit le vif.“

Naše prameny se vyjadřují, že majetek spadá na dědice.²⁾ V latinských pramenech se praví: que omnia in nos ivre successio- nis hereditaris a nostris progenitoribus translata fuerunt,³⁾ villa(m) cuius possessorem, dominum et heredem successio legitima nos reliquit⁴⁾ nebo ... quem ad modum a genitore nostro dicta bona ad nos devoluta sunt.⁵⁾ O bratru se mluví, že (frater indiuus) successit eidem in bonis.⁶⁾ V českém textu našich pramenů se praví: tady naň to zboží spravedlivě spadlo a po něm poslučně na

¹¹²⁾ Zápisy I, 144.

¹¹³⁾ Ač. XVI 504 (1496).

¹⁾ Je to patrné z místa kn. IV, 6, 8 a když stojí dětem jeho, tu dcery netoliko s bratry svými, ale také i s otcem hned v tom dědie... srov. C. j. b. II, 2, 275.

²⁾ upozorniti jest tu na chybu, které dopustil se Kalousek, l. c. 45, čině mylně rozdíl mezi „děděním“ a „spadnutím“ a používá tohoto rozdílu jako dokladu pro vysvětlení výroku 12 právnů r. 1437.

³⁾ C. ep. M. IV, 39 č. 31 (1269).

⁴⁾ Regesta, II, č. 1513, (1290); cui post mortem ipsius in hereditatis linea immediate successimus C. ep. M. X, 33;

⁵⁾ C. ep. M. XV, str. 103 (1369).

⁶⁾ na př. Libri cit. I, 3, 6, č. 16;

mě po mém otci, jako na dědice poslupního.⁷⁾ Stejně se v prame-
nech mluví, že statky „nobis in diuisione, quam cum germano nostro
Johanne fecimus cesserunt.“⁸⁾ Successio překládá se „poslupen-
ství“.⁹⁾

Zmíniti se jest na tomto místě o terminologii slova „heres“,
„dědic“. Jako v jiných právech jest tento výraz mnohoznačný.¹⁰⁾
V deskách zemských značil vždy, jak ukazuje Všehrd, nedílného
příbuzného. Není však, jak tvrdil Kalousek, mezi nápadníkem a
dědicem toho rozdílu, že by nápadník zval se dílný příbuzný, který
nastoupil ve jmění zůstavitelovo a dědicem nedílný příbuzný. Ne-
boť stejně nedílný byl po smrti nedílného nápadníkem, právě tak
jako dílný, neb ten, komu bylo co zapsáno zápisem nápadním, zval
se dědicem.¹¹⁾ Neboť nápadník je pojem širší a značí tolik co suc-
cessor.¹²⁾ Nedílný byl více než jiný dědic, byl spoludědic a proto
na př. nedílná sestra zove se „spoludědičkou“ bratrovou.¹³⁾ Také
vklad „i s erbi svými, to je též jedna osoba.“¹⁴⁾

Nedílný dědic uvazuje se svou mocí v dědictví a toto uvázání
mocí jest spravedlivé.¹⁵⁾ Může dále dskami klásti a nikdo nemůže
mu namítnouti, že dskami klade, sám ve dskách nemaje.¹⁶⁾ Neboť
nedílný ve dskách vklad má již tím, že bylo vloženo jeho nedílnému
příbuznému a jeho dědicům. Dojde-li ke sporu o tento majetek, pak
nedílný prostě dokazuje, táhna se na dsky, že jeho nedílný příbuzný
ve dskách majetek měl.¹⁷⁾ Ale i jde-li o majetek ve dskách neza-
psaný, nedílný dokazuje svědky, že měl ho již jeho příbuzný.¹⁸⁾
Kniha Tovačavská kap. 150. se vyjadřuje, že na nedílného bratra
„všecko jako na dědice spadne, movité i nemovité věci.“ Nabýval
tudíž dědic práv, jak vidíme z knih půhonných, vymáhati i depo-
nované „nedílné peníze“.¹⁹⁾ i pohledávky.²⁰⁾ Také, kdo by půhon-

⁷⁾ Libri cit. II, 439 č. 383;

⁸⁾ Regesta III, č. 775 (1322);

⁹⁾ Ač XXXI, str. 28.

¹⁰⁾ srov. Schönfeld, I. c. 245;

¹¹⁾ Kalousek, I. c. 40, k tomu Všehrd IV, 6, § 10: A dvojím obyčejem
dědici bývají: jedním po rodu.... druhým po zápisu nebo kšaftu; „mocní
dědici“ zovou se ti, kterým bylo co po smrti zapsáno R. t. t. II, 170 F 17;
srov. R. t. t. I, 324 č. 296 (1541) dědic a nápadník.

¹²⁾ srov. Kniha Tovačavská kap. 85; srov. Haněl, O vlivu práva něm.
v Extraktu art. 32: Pakli by dědic o smrti toho, číž by nápadník
byl nevěděl....

¹³⁾ R. t. t. II, 403 (1485), tímto vysvětlením odpadá také námitka
Kossova I. c. 126 pozn. 2; také pro společníka se vyskytá název „coeres“
viz kap. o spolku.

¹⁴⁾ Drnovská kniha, str. 46.

¹⁵⁾ Všehrd VII, 1, 4;

¹⁶⁾ Všehrd VI, 34, 4;

¹⁷⁾ Ondřej z Dubé § 22, C. j. b. II, 2, 366;

¹⁸⁾ I. c. § 21;

¹⁹⁾ Libri cit. III, 712 č. 1447;

²⁰⁾ Libri cit. I, 120 č. 68, 127 č. 107 a j.

provedl a zemřel, právo jeho přechází na potomky a na nápadníky.²¹⁾

Bylo již upozorněno, že, bylo-li zapsáno zboží v deskách jen zůstavitelovi, nenabývali ho dědici. Z r. 1508 zachoval se nám také nález: „Kdož by měl majestát na výplatu, a žeby svědčil jemu samému toliko a ne dědicuom, neudělá-li dobré vuole naň dědicuom svým, tehdy dědicové toho majestátu neuživou.“^{21a)} A proto také čteme v kšaftech: „já svrchupsaný... synóm svým Janovi a Vojtěchovi dobru vuoli dělám na své všecky listy, kteréž mám neb mieti budu, tímto kšaftem, dědičné, zástavní, opravní, na manství i na zástavy neb na dluhy, aby oni po mej smrti toho praví nápadníci byli a dědicové.“^{21b)}

Byla-li pozůstalost po otci předlužena, nemusí se jí syn ujeti a může ji ponechat věřitelům. Tato otázka souvisí s ručením dědiců a bude vyličená v odstavci následujícím.

Ve starší době musel se nápadník uvázati v dědictví v létech zemských. Z poloviny 14. stol. zachován jest nám nález, který tento „nespravedlivý nález aneb zvyklost zlou“ ruší a nalézáno jest na věčnost a bez pohnutí: „aby žádný na svých dědinách žádné škody neměl, ani svého práva co pohoršil, ježto by naň přišlo aneb připadlo po přáteli, aneb po společníku, aneb zápisem budiž jakýmžkoli nápadem, kdyžby po nápadu těch dědin ve třech létech a v XVIII nedělích pořád zběhlých na nich nepanoval komorníkem pražským.“^{21c)}

Na Moravě vytvořil se již ku konci 15. stol. obyčej, že dědic připovídal se ku dědictví.²²⁾ Souvisí to s rychlejším vývojem práva dědičného na Moravě. Tento obyčej trvá pak na Moravě v 16. stol. Dědici tu žádají, aby jejich přípovědi byly zapsány do desk. Zemští soudcové přípovědi zkoumali a rozhodovali, zda má býti zapsána do register.²³⁾

V Čechách zemská zřízení nařizují, aby komu přišel nápad, uvázal se v majetek, dříve než ho bude dále postupovati.²⁴⁾ Stejný předpis má kniha Drnovská.²⁵⁾ V zemském zřízení také ustano-

²¹⁾ Ač X, 306 (1492) XI, 331 (1520); Kniha Drnovská str. 31. Kdyby kdo umřel a nápadníci jeho po něm kterých půhonů se doptali, ještoby řádně po umrlém k tomu právo měli, ten neb ti k úřadu přijdouc budou žádati výpisu půhonů předka svého a má jim vydán býti a vypsán, když groš dadí.

^{21a)} R. t. t. I, 374;

^{21b)} Ač XVII, 219 (1515);

^{21c)} C. j. b. II, 2, 23 v třetích Zdislavných.

²²⁾ Brandl, Glosář, 274: panna Kateřina a panna Dorota připovídají se k statku nebožce Janovského strýce svého vlastního a nedílného, kdežkoli co toho statku má (1483). L. c. V, 68 č. 325 a násl., č. 328 připověděla se... pravící se míti nedílností právo k němu; na připověď upozornil Stieber, Počátky prenotace, Sborník v. pr. a stát. II, str. 40. Také společník se připovídal ku jmění zemřelého, Libri cit. V, 36, č. 205;

²³⁾ Kameníček, Sněmy II, 150;

²⁴⁾ Vlad. Zř. čl. 116;

²⁵⁾ str. 70;

veno: kteréžby kolivěk dědiny neb dědictví připadly příbuzenstvím (vedle obdarovanie krále JMti) na nejbližšího přítele, že též také zpravce jsou povinni, zpravovati tomu příteli, na kteréhožby připadlo to dědictví, jako tomu, po komž jest naň připadlo.²⁶⁾

Kdežto v Zemsých zřízeních definici nápadu nenalézáme, jest tato uvedena v Obnoveném zřízení ve čl. O 29 a pro srovnání ji tuto uvádíme: Nápad jest vstoupení anebo vkročení do statku, jmění neb práva a spravedlnosti jiného, kterýby bez porizení statku svého z tohoto světa vykročil, a hned jeho statek připadá na druhého, totiž na toho, na kohož nápad statku svědčí.

§ 12. Ručení za dluhy zůstavitelovy.

Také otázka ručení dědiců jest velmi důležitou pro pochopení dědického práva českého. Ručení nápadníků je ručení majetkové, v podstatě omezené na majetek zemřelého,¹⁾ a úzce souvisí s přivolováním dědiců k majetkovým dispozicím zůstavitelovým. Vyskytá se proto ve starší době i závazek synův, že vyplní podmínky prodeje, zemře-li v mezidobí otec.²⁾ Odtud také vysvětlujeme si předpis knihy Rožmberské v čl. 123: „Když sirotek odpovídá za otcův dluh, že die „ani vědě, ani mi přikázal platiti,“ tehdá jemuž vinu dávají, ten otpřisieže sě sám svú rukú. Z toho více práva nenie, to je sirotčie právo.“ Za dluh zůstavitelův ručí jeho statek. Ručení osobní zaniká. Zaniká i rukojemství smrti rukojmího.³⁾ Také slib smrti zanikal,⁴⁾ leč by již za života slíbivšího byl o tento slib spor.⁵⁾

Jak bylo již řečeno, ručí za dluhy zůstavitelovy ten, kdo drží

²⁶⁾ VI. zř. čl. 175; Zdá se, že podobný způsob, jako panoval na Moravě byl i v Čechách. Je to zřejmě z pozdějšího vývoje. Když se totiž dsky po r. 1640 rozdělily podle látky na různé kvaterny vyskytají se kvaterny adirkování neboli ujítí dědictví, srov. Čelakovských, o deskách zem. v Ottově Slovníku VII.;

¹⁾ srov. pro něm. právo Gierke, Schuld und Haftung, Gierke Unters. č. 100 str. 91 n., v. Freytagh Loringhoven, Die Schuldenhaftung des Erben nach den livländischen Rechtsbüchern, Savigny Z. G. A. 27, 92—118, Beispruchsrecht und Erbenhaftung, Savigny Z. G. A. 28, 69—102;

²⁾ Regesta II, č. 1409 (1287);

³⁾ pro starší dobu připouštělo se rukojemství i s erby, muselo to však býti zvláště vytknuto: když rukojmí umře, že smrtí jeho statek se očišťuje, leč kde stojí i s erby, Libri cit. V, 230 ovšem tu rukojmí dědicové ručili jen do let zemských, kniha Tovač, kap. 167; r. 1520 ustanoveno, že i když rukojmí byl pohnán, takový pŕhon má býti „umrlý“ a nemá se na potomky a erby vztahovati, Ač XI, 331; Kniha Drnovská, str. 115;

⁴⁾ Libri cit. III, 632 č. 205 Když by kto pohnal koho ze rčení k jeho právu, žeby otec jeho tak jemu řekl a toho neučiniv i umřel, syn jeho umrlého po smrti otce svého, za to rčení nemá přísahati a otec i zase, kdyžby syn nebo dcera po smrti svého otce pohnal koho ze rčení, žeby toliko otci jeho řekl, ten pohnaný nemá přísahati.

⁵⁾ R. t. t. I, 238, č. 56;

jeho statek a to jen „dokudž toho statku stačí toho umrlého.“⁶⁾ Proto je v pŕihonech vytýkáno, že statek zemřelého spadl na pohmaného,⁷⁾ a přímo se uvádí, aby z dílu zemřelého věřitel byl vyvazen.⁸⁾ Z otcových závad mají býti poháněni všichni synové.⁹⁾ Také všichni nápadníci, jimž byl statek odkázán, mají býti poháněni ze závad, jež vážnou na tomto statku, jedním pŕihonem.¹⁰⁾ Když se několika statek po někom dostane, má každý dluh toho, což na jeho díl přijde, platiti.¹¹⁾ Také škodu, kterou způsobí otec, musí platiti syn, drže statek otcův po jeho smrti.¹²⁾ Pořizující pořizuje kšaftem o svém jmění, vytýkal v kšaftu své dluhy a ustanovoval, kdo je má platiti,¹³⁾ po případě k tomu nápadníka i zavazoval.¹⁴⁾ Mohl ustanoviti, že statek jeho nesmí býti dříve rozdělen, než budou splaceny jeho dluhy, zvláště pak upokojeny závazky jeho rukojmí.¹⁵⁾ Bratři pak dělice otcův statek, rozdělovali si i dluhy, které měly býti splaceny z jednotlivých dílů.¹⁶⁾ Podělí-li se bratři, mohli ustanoviti, že dluhy jednoho z nich mají váznouti jen na jeho dílu.¹⁷⁾

Byl-li statek předlužen, mohl nejstarší syn, byl-li dospělý, vzdáti se před soudem za sebe i za nedospělé bratry otcova statku. Ve statek ten uvázal se poručník, zemský hejtman a statek rozdělen věřitelům,¹⁸⁾ zadlužený statek je pak prodáván a zbytek mohl býti zachován dědicům.¹⁹⁾ Pořizující kšaftem mohl sám ustanoviti své dlužníky „poručníky“ svého statku, „aby oni najprvé mým statkem všichni společně vládnúc jej moc měli prodati, zastaviti i učiniti mocně, tak jakož bych já sám přítomně u desk zemských stoje zapisoval, tím statkem mým aby se vyvadili a své pečeti vy-

⁶⁾ Z. zř. VI. čl. 451. Z. zř. 1549 E 18; 1564, J 53; C. j. b. III, 2, 48;

⁷⁾ Libri cit. I, 246, č. 606: „naň spadlo všecko i málo, co pan Zdeněk otec jeho měl; 358, č. 1061; II, 6 č. 7, II, 510 č. 597 a j.

⁸⁾ Libri cit. II, 536 č. 681; VII, 4. č. 22 a j.

⁹⁾ Z. zř. VI. čl. 62 (R. t. t. I 150, č. 23); Z. zř. 1549 D 13, 1564 C 28; Ač XIX, 571;

¹⁰⁾ Z. zř. VI. čl. 67 Z. zř. 1549 D 19, 1564 C 35;

¹¹⁾ R. t. t. I 233 č. 21;

¹²⁾ Ač XIX, 531;

¹³⁾ Regesta II, č. 2786; Ač I, 418, R. t. t. II, 472; Item, kterýž dluhov nepomním, ježto mi z paměti vyšly,.... ty také poručníci moji duole psaní mají platiti, aby na mej duši to nezó stalo. Ač XV, 181 (1433);

¹⁴⁾ C. ep. M. VII, 975;

¹⁵⁾ C. ep. M. XII, 347; též C. ep. M. VI, 345 (1333);

¹⁶⁾ Ač XVI, 207 (1478);

¹⁷⁾ C. ep. M. VII, č. 395 (1342) byl to známý Čeněk z Lipé, který mnoho utrácel;

¹⁸⁾ Kniha Drmská str. 110, Kameníček, Glossy I. c. 225; r. 1495 uvádí se mnoho osob jako rukojmie a nápadníci statku.... kterýž... na nás přišel skrze dluhy a zavedenie nás rukojmí, ješto všicken statek jeho sprodati jsme musili a tím se vyvazovali a svým ještě dokládali Ač XVI, 469; srov. Záписы Žerotínovy II, 136;

¹⁹⁾ Ač X, 330;

pravili všady a odevšad, kdežkoli za ně stojie v rukojemství buďto listovně neboli ústně..." Pak teprve spadá statek určitým osobám.²⁰⁾

I ten, kdo obdržel určitý statek odúmrtým právem královským, musí, drže tento statek, platiti dluhy váznoucí na tomto statku. „Také jsú-li na tom statku jací dluhové věnní neb jiní důvodní aneb rukojemství na to, tehdy ti napřed z toho statku mají býti zaplacení a teprv dluh věnný, aneb ten, komuž se ten statek dá, má ty dluhy podstupiti... Ale lépe jest, při uvazování toho statku to opatřiti, aby věděl, več se váže, dostane-li na dluhy čili nedostane, aby svého potom nedodával k tomu.“²⁴⁾ V poslední větě jest opět viděti další stupeň vývoje: Kniha Tovačovská neobsahuje ještě předpisu, že uvázavší se musí dodávati ze svého majetku na dluhy váznoucí na odúmrtí.²²⁾ R. 1520 také nalezeno na Moravě, že zemřel-li pohnaný, mají odpovídati nápadníci, jakoby oni pohnání byli a neprospívá tu ani obrana poručníků a strýců odvolávajících se na sirotčí léta.²³⁾

Doplňk.

§ 13. Změny dědického práva podle Obnoveného zřízení.

Obnovené zřízení, které mocně zasáhlo ve vývoj veřejného práva českého, změnilo i základy našeho práva soukromého.¹⁾ Obnoveným zřízením uskutečnila se, byť ne úplně, recepce římského práva u nás. A tak O. zř. zrušilo také nedíl starého našeho práva a pro majetkové společenství rodinné zavedlo nový pojem společenství statků, zakládající se na pojmu římského spoluvlastnictví.

Žití šlechtických rodin na nerozděleném majetku O. zř. nezrušuje. Staví je na jiný základ. Je to patrné z čl. P. 2. Článek tento vytýká pojem starého nedílu a připojuje: „protož dotčenou moc takových společenství (nikoli samo společenství), jenž v nedílných statcích zůstávají, tímto Naším Zřízením dokonce vyzdvihovati, rušiti a zase naproti nařizovati a tomu milostivě chtíti ráčíme, co se dědictví dotýče, aby se v tom veyš oznámeného o nápadích řádu a ne takového společenství jako nějaké obzvláštní k nápadu příčiny šetřilo; tak aby jeden každý, což jest (krom statku nedílného) zeyskal, toho sobě zanechal a do dílu klásti povinnen nebyl a vůle své o tom jako i o díle svém, v statku nedílném jemu

²⁰⁾ R. t. t. II, 230, A 15;

²¹⁾ Kniha Drnovská str. 70, srov. str. 74: při poručnicích: Neb druhdy jest více dluhů, než ten statek stačiti může. I protož sluší s rozumem přijíti, aby svého nedodával, ujmúc to k své ruce; a neškodí, se poraditi s lidmi, kteříž právóm rozumí.

²²⁾ Kniha Tovačovská 157;

²³⁾ Ač XI, 331;

¹⁾ o změnách dědického práva jedná C z y h l a r z. I. c. 126 násl. a K a p r a s, Majetkové právo, 80 násl.